

"שמי הולך לפני!"

מאת אפרים קישון

רמס ירדו לנושיה מפני שלא היה להם אופנוע בעוד מועד...

אחר כך הוא רוכש לו גם אמצעי העזר השני, את המזל. מגוי וגמור אצלו להירשם, למשל, לאולפן כדי להשתלם שם בשפה. הוא שמע, שאולפן הוא מוסר-פלא, בו נכנסים ונבערים מכל ידיעה לשונית ויוצאים ממנו כמחוסרי-עבודה עבריים. על כן צריך לדאוג לקשרים. הוא אינו חבר בשום מפלגה מפני שהוא מעדיף קולנוע, לכן הוא משיג פתק ממקור פרטי בלבד. הפתק מכחן אל כנהל הסוכנות בלשון הבקשה האישית, שידידי היקר מוסר שורות אלו הוא גאון קטן וכו'. הוא מוסר את הפתק למנהל ויוצא. למחרת היום עולה בדעתו שהוא מסר את הפתק למנהל אחר לגמרי שאינו מכיר כלל את כוונת ההמלצה הלבבית. הוא רץ אל נענה לפתק, מפני שנבהל מן העובדה שאינו מכיר את המליץ. מזל כזה הוא המינימום! אחרי כן, כעבור שנתיים, הוא יכול לחבר מן המקרה טראגיקומדיה בשלוש מערכות בשם שמו הולך לפני ויצאנו בהבימה. אבל לשם זה כבר דרוש יותר ממזל, לזאת דרוש הסכמת וועדת הרפואה. זאת אומרת: נס.

באולפן העניין פשוט בתכלית הפי שיטה. עומדים לרשותו מאה ושמונים ימים ותוך פרק זמן זה עליו לשנן 30,000 מלים, כלומר, בערך 170 מלים ליום. מאז כלאו כסופר עברי או שאש"ל תגע" — נודר מוכה-הלשון את נדרו הנורא והוא מקיים אותו במאתיים אחוזים, כלומר, כשהוא יוצא מן האולפן הוא אמנם כותב עברית מדויקת ושמדק דקת אך בזמן הוא גם נמנה על ההמניעים הזקוקים בארצנו לטיפול רפואי דחוף. אבריו חיים את החיים הפרטיים שלהם, עניו מפלבלות במרחב ושפתו ממלמלת בליהרף יוצאים-מקלכלל בנין "הפעיל" השמע במקומות צבוריים כקללה ערבית עסיסית-מ'הרגילה.

אחר כך בא עליו החתך. שמענו פעם מעשה באחד שנתחשק לו לקרוא את הומוס במיקרו ולשם כך למד יחנית עתיקה יומם ולילה. ולא עברו עשר שנים והוא ידע יחנית עתיקה. או התחיל לקרוא את הומוס ונת ברר לו אחרי העמוד השני שזה משעמם מאד.

זה בערך גם דינו של גומר האולפן. הוא כבר מסוגל לכתוב מימין לשמאל עברית עתיקה ביותר ואו — מתברר שלכתוב, סתם לכתוב. הוא אינו יודע. הוא ממסיר רשימות על ראש העי-תונים ומבקש להציל מפייה עידודי-מה. יופתח אדוני את פי העתון: "אנו מצ' כערים מאד, לא ראוי לפירסום." אמנם זה כתוב בעברית נאה, ובכלל נהדר, הומור דק להפליא. אבל זה לא יהודי, כלומר יהודי, אבל ער שרייבט העברעיש און דענקט אווי ווי א גוי...

כאן, בתקופה זו של חייו, עומדות שלוש אפשרויות מתקבלות-על-הדעת בכפי הסופר העברי החדש הנכשל והולך ובא ונכשל: (א) לתלות את עצמו, (ב) למכור כרטיסי-פיס או (ג) לנסות לכתוב ברוח עברית. ובכן, התליה כואבת, כרטיס פיס יש כבר בעיר ובכפר, נשאת, איפא, הרוח. הוא מתחיל לחקות סופרים יהודי-הנפש ומעתיק את יצירותיהם בכשרון רב ואז כבר מפסיקים מה שהוא כותב שזה, סוף-סוף, יהודי. אז מותר לו לאט-לאט להסתגל בחזרה אל עצמו וכעבור שנתיים הוא כבר יכול שוב לכתוב לא-יהודית. אוי ווי א גוי, כמו בראשית דרכו והכל בסדר. ואז הוא כבר סופר עברי ללא-תקנה. הוא יודע שאין בואת כל ענין מיוחד, אבל כבר מאוחר מדי.

בעצם אין בואת כל ענין מיוחד ש' פלוני או אלמוני הוא סופר עברי. עדי ראיה-טובה מספרים שלפני כמה תריסר שנים היתה עצם השליטה בשפה מספיק קלה כדי להפוך את היהודי לסופר עברי ואילו היום אפילו זאת לא כל כך חשוך בה. למראית-עין הסופר העברי אינו שייך לסולת החברה. יתר על כן, פעמים הוא נדמה לטבוע בפסולת. בדרך כלל הוא אינו מסוגל לקיים את עצמו, אלא אם כן יש לו עוד איזה מקצוע רציני או שאשתו עובדת ונציבות מס'ה-הכנסה אינה

יודעת על כך, או יודעת על כך אבל התיק הלך לאיבוד. סופר עברי הוא על-פירוב הולך ברגל, דירתו-לא-דירה, בגדיו משומשים מן השמש, והוא מביא את הקרה. אכן, קשה לטעון שלהיות סופר עברי הוא אחד מששים.

ובכל זאת, בשביל סופר-עולה-חדש בן עליה וקוצ' בה, כלומר, עולה הבא מאותה ארץ-המלעיליים בה ההבדל היחיד בין הגויים לבין היהודים שהגויים לא כל כך מתבוללים ויודעים קצת יידיש, הרי בשביל עולה כזה להת' נשא לדרגת סופר עברי, דהיינו לכתוב ספרים מימין לשמאל, הוא תכלית החיים, חלום-תאוות-בליליקיי, ממש נסיעה ל' חוץ לארץ.

בדרך כלל כל עולה, רוצה להמשיך כאן במולדת בדיוק בנקודה שצב שם בבית, וסופר-עיתונאי לא כל שכן. וכל כך, משום שלהיות עיתונאי זוהי תשוקה כמו העישון או פנצ'ו-בניינים. נדמה לו, לעיתונאי, שהוא, בחוקף מאמריו הרבים, כביכול, מנהל את ענייני המדינה ומשפיע על התפתחותה השפעה-כמעט' מכריעה. על כן, אין תימה בדבר שהוא אינו מוכן לחתך בלי-חומה על המנהיגות גם כאן בארץ ועושה מאמצים נואשים כדי לעלות שוב לשלטון. אולם הדרך לאות העברית סוגה תק' לות-לא-קלות ונשאת היא נבצרת בפני הסופר הזר לעולם ועד, אלא אם כן עולה בידי העולה להודיין בעוד מועד בשני גורמים נדרשים למאבק הקשה, ואלה:

מזל ואופנוע.

מפני שצריך לדעת עברית. הסופר העולה קופץ ראש בעברית ומתחיל לשחות בתנועות אינטנסיביות בכיוון שפת-הלשון. הוא שוה ושוחה, על פי רוב שפת-אמו, עד שכעבור שנה הוא שם לב לכך שהנה, כאילו התרחק במקצת מן החוף הנכסף, וכשהימים כבר מיגיעים עד גועל-נפש, הוא עושה חשבון בנפש העכורה ואומר בלבו: החיים בי-ארצנו מחולקים לשלושה פרקי-עסוקה. שליש אחד מן היממה מוקדש לעבודה, שליש שני לשינה ושליש שלישי לנ-סיעה. לעבוד צריך בשביל בנין הארץ וזב לישון הכרחי בגלל החום. נשאת, איפא, הנסיעה. אם לא נוסעים באוטובוס מרויחים יסיונם זמן יקר ללימודים.

בקיזור: הוא מוכר את בגדיו ואת שעונו ואת דודו באמריקה וקונה אופנוע למען דעת עברית. אם רצונו להיות לסופר גדול הרי מוכרח לדאוג לאופנוע למעלה משלושה וחצי כוחות סוס. עיתונאי רגיל יכול להסתפק בכוח ורבע ולכותב-מאמרים-ראשיים מספיק זוג אופניים. אין-דרך אחרת! רק אלוהים יודע כמה וכמה כשרונות-כתיבה מותר

משער העלייה. הוא התחיל שולח רשימות סאטיריות ל- מערכת כל העיתונים (שדחו אותו כביטול, כולל מעריב, שהודיע לקישון כי רשימתו "לא ראוייה לפירסום"). קרן האור הראשונה הופיעה עם הופעת עיתון העולים המנקה, אומה, שהקצה לקישון מדור סאטירי יומי בשם ואני אומר. מעודד על-ידי הצלחה זאת, כתב קישון, שנה אחר צאתו מן האולפן, את ספרו העברי הראשון, העולה הווד לחיינו (העולם הזה 1961). ייסורי הקליטה של עולה חדש, הנבלה את הצד המצחיק של ייסוריו.

הספר נפל לידיו של עורך מעריב, ד"ר עזריאל קרליבך, שהתחרט על הדחיה הקודמת, הציץ לקישון לעבור לעיתונ. מדור היומי של קישון, חד גדיא, כבש מלפני 10 חודשים את מקומו הקבוע בראש העמוד הש' לישו של העיתון, התבלט עד מהרה כנוה במדבר השיעמו של עמודיו הפנימיים של מעריב, כבש את ליבם של קוראים רבים שהחלו לרכוש את העיתון רק למען קישון. סיפוריו של קישון בהודי-גדיא, שכותרתו לקוחה משרי ההגדה-ש'פסח, קופצים מנושא לנושא, כשהקשר היחיד ביניהם הוא הטיפול הסאטירי וראיית-העולם האישית של נחברם. אחדים מהם, כמו זה המתאר את הדרך לשי' כון החדש (שע באוטובוס מס 24 א' עד לתחנה הסופית, אחר כך תלך עוד 200 מטר קדימה, משם תפנה 50 מטר שמאל, תראה שלט "הכניסה אסורה", שם תיכנס ותמשיך עד שתגיע לבית בו מכה אבא את בנו הצורח, תפנה ימינה ותגיע לגדר עם פירצה, תעבור בה ותראה רעוע עם 3 פרות, או הסתובב שמאלה ותמשיך 100 מ' עד שתפגוש חתול מת על הכביש, משם אחרי שני בתים נד' אית הצרכניה ושם כבר יגידו לך איפה אני גר-), כבר נכנסו לאוצר הפולקלור המתחדש.

רצח במזוודה. קישון, הגר בדרך שיכון שלושה-חדרות שליו תל-אביב, מפקח ממנה על הצלחת חד גדיא, שתרגומו הד' הונגרי מופיע באוי קלט, תרגומו הפורני בשפגלונד והאידישי בלעצטער נייעס, שלא לדבר על המתרגמים בלי נטילת רשות. מי תרגם מיוחד במינו: תחנת השידור האנטי-קומוניסטית רדיו אירופה החופשית, שנציגה בארץ שידר, אחר משפט פראג, את הסאטירה השפט קישון. בו מודה קישון, אחר שהשופט הקדים וגור עליו פסק-דין מוחה, כי הרג את הגברת פרויך-העבודה, חתב את גייתה ל' מזוודה והטילה הימה, כעדה במשפט מופיעה,

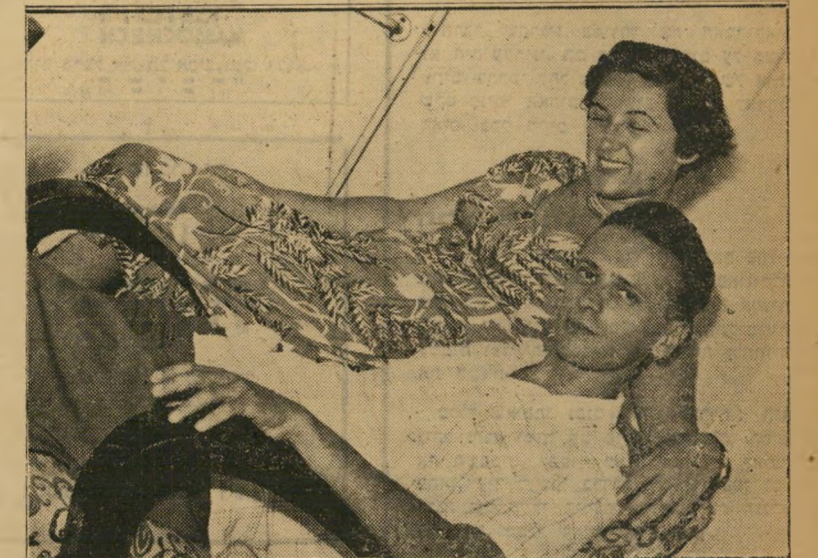
חנה, קולנוע הונגרי חובב שחמת, גילה את יכולתו השחממאית של עובד הכפייה היהודי, לשעבר אלוף השחמת בבתי-הספר התיכוניים בבודפשט.

קישון, שהפך לפורה השחמת הפרטי של הקולנוע, ניצל את קשריו החדשים וברח לבודפשט, שנפלה אותם ימים לידי הרוסים. ממחנה-העבודה הביא עמו מטען של מרירות וצנינום שביגר את כתיבתו בבתי-אחת, הפך אותה מילדותית, קלה וחסרת-חשיבות לכ' תיבה רצינית על בעיות רציניות, אם כי באמצעות אלמנטים סאטיריים.

בולי מום הכנסה. בגיל 17 כתב רומן ראשון, הבוס הגדול, מעשה בפקיד קטן ותמים החשוך בראשות כנופית גנגסטרים (אומר קישון, כיום, על הבוס הגדול: "רעיון טוב, ביצוע איוס"). ארבע שנות מלחמה לאחר מכן החל כותב, בגיל 21, רשימות סאטיריות חריפות בגדול שבוטעו הונגריה, לודאש חאטי (חושם בהונג' רית) בעל תפוצת-הענק של 360 אלף. יחד עם גלגולו החדש, הסאטירי, של קי' שון, חל גם גלגול נוסף בשמותיו: קישון, שגולד הופמן, טל לעצמו, בתקופת הנאצים, את השם הסלובאקי סטאנקו. אחר השחרור ועם ראשית כתיבתו, במאטי, הונג' את שמו להונט (שם מחוז הונגרי), כדי להבדיל עצמו מבמאי הונגרי ידוע וזהו-שם, הוסיף פאראנז לשמא את התואר קטן (בהונגרי: קיש). התוצאה: פאראנז קיש-הונט, שהפך בישראל לאפרים קישון.

ארבע השנים שבין פאראנז קיש-הונט ל' אפרים קישון היו גרושות הצלחות. הצעיר השקט הפך לעורך-משנה של המאטי, למחברם של 24 מערכונים ר2 מחות ולבעל הכנסה שנחת של 40 אלף פורינט (בכוח קנייה של 15 אלף ל"י), משוחררים ממש הכנסה, ככל משכורות עיתונאי הונגריה פחות נעימה מן ההנאה החומרית היתה ההנאה הרוחנית מעבודתו. באשר גילו עורכי הדורש-בעון הסובייטי לסאטיר, קרוקור דיל, כי המאטי מודפס בששה צבעים (בניגוד לשלושת צבעי קרוקודיל) נתנה הוראה לצמצם את מספר צבעי המאטי ל' שלושה, להתאים את התבנית לזאת של קרוקודיל המוסקבאי.

קיש-הונט, שעניו היו בראשו ושמו הלך לפניו אצל השלטונות, ביקש דרכון לו ול' אשתו חוה (מהנדסת כימיה, כיום מנהלת

אפרים וחוה קישון עם מלפון, תיקים ומזכירה.

בין השאר, גם הגברת פרויך-העבודה בעצ' מה, המזהה את קישון כרוצח. מלבד כתיבת סאטירות וספק קישון בר-כיכה על אופנוע האהוב הזוקטור (אופנוע טורנאנט מערב-גרמני בעל צבע אדום-שחור כוח סוס ורבע), לו יוקדש ספרו הבא של קישון (קובץ סאטירות), בהאזנה לתקליטים ארוכי-גנן מעל לפטיפון חשמלי רבי-שימוש המחובר לרשת-שידור המגיעה לכל אחד מש' לושט החדרים, בהמצאות שימושיות, כמתקן אוצקה נגד גלישת חלב.

בינתיים התחיל קישון שאינו סובל שמ' ספרים בדיוח בנכחותו, להגשים את תכ' ניותו שלאחר שמו הולך לפני. אלה כוללות, לעתיד הקרוב, קומדיה אחת, קלה מאד, ומחזה לא-סאטירי על בעייה חברתית רצינית, על-ידו הוא מקוה להוכיח כי אין הוא מסוגל להליכה על מראש בלבד.

מעדה של קופת-חולים אותה גשא לפני שמונה שנים), למטה לא-סאטירית כלל: ביקור בידי הבינלאומי בפראג. במקום לנסוע לפראג, נסע הונג קיש-הונט לגבול האוסטרי, הורבח משם לוינה החופשית על-ידי הרויחה, שהעביר-מ דרך אטליה ישראלית. **לא ראוייה לפירסום.** בשער העלייה, עם שתי מזוודות שהכילו כמה חליפות בג' דים ומכונת כתיבה אחת, החליט קישון המיואש לנוש את הכתיבה לתמיד. כרוב יהודי הונגריה המתבוללים לא ידע צורתה של אות עברית, עבר לקליטה ראשונה לק' בוצת כפר' החורש שבהרי נצרת. אחר שמו' נה חודשים במסגריה, בשמירת נאם הבר השתלמות בהונגריה ישראלית, ימלא הדבר על קישון והוא עבר לאולפן תלפיות הירו' שלמי. אחר 180 ימי לימוד עברית של 16 שעות ליום, שינה את החלטתו הראשונה